

TARTALOMJEGYZÉK

Köszönetnyilvánítás.....	IX
Bevezetés.....	XIII

I. RÉSZ

SZEXUÁLIS BÁNTALMAZÁS, A KATOLIKUS EGYHÁZ, EGYHÁZI EMBEREK KRITIKAI ÁTTEKINTÉS

1. A római katolikus papok által gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bántalmazások.....	3
2. Szervezett felelőtlenség (I.).....	35
3. A probléma közeli vizsgálata.....	79

II. RÉSZ

A SZEXUÁLIS BÁNTALMAZÁSSAL KAPCSOLATOS ELMÉLETEK

4. Az egyén, mint az elemzés egysége.....	107
5. Szociális megközelítés egy szociális probléma megértésében ..	141
6. Hatalom és gender.....	171

III. RÉSZ

AZ ÍRORSZÁGI HELYZET ÉS ANNAK TÁGABB ÖSSZEFÜGGÉSEI

7. Szexualitás és maszkulinitás.....	189
8. Szervezett felelőtlenség (II.).....	223
9. A gyermekbántalmazási panaszok kezelése.....	255
10. A Katolikus Egyházon belüli, gyermekek ellen elkövetett szexuális visszaélések megértése és magyarázata.....	315

Következtetések.....	351
----------------------	-----

Függelék:

Az interjúalanyok.....	373
Szójegyzék.....	379
Irodalomjegyzék.....	385
Név- és tárgymutató.....	424

A KONTEXTUS

A projekt, amely ehhez a könyvhöz vezetett, egy olyan írországi terápiás programmal kezdődött, amelyet szexuális bűncselekményt elkövető férfiaknak és szexuális bántalmazás áldozatainak hirdettek meg. A körülmények ismertetésével a korai helyzetet próbálom körülírni. Talán nem is kell mondanom, hogy az első próbálkozások után egyre távolabbra és egyre szélesebb körbe terjedt kutatásom köre, messze röpítve engem attól a terápiás központtól, számtalan könyvtárba és interjúhelyszínre az Egyesült Államokban, Kanadában, Ausztráliában, Dél-Afrikában és az Egyesült Királyságban. A későbbiekben leveleztem és beszéltem európai kollégákkal is, amit a jövőben is folytatok.

A terápiás program, amelyben a kutatás elkezdődött, elsődlegesen narratív megközelítésű volt, ugyanakkor a kognitív viselkedésterápiás megközelítésre is támaszkodott, hogy segítséget nyújtson a szexuális bűncselekményük miatt terápiás kezelésben részesülő férfiaknak az életük átformálásához vezető út megtalálásában és az erőszakmentes életvitel kialakításában. A munka terápiás célja az volt, hogy a gyermekeket megóvjuk a bántalmazás kockázatától és hogy a férfiakat segítsük abban, hogy a továbbiakban el tudják hagyni a bántalmazó viselkedést. Fel akartuk továbbá ajánlani, hogy rendszeres hallgatóságot biztosítsunk olyan egyének számára, akik eljöttek a központba, hogy mindnyájuk élményeit tiszteletben tartva a gyógyulás, kollektív helyreállítás és az átformálás szolgálatába állítsuk. A terápiás munka során egyéni, csoportos és családterápiás modalitásokat alkalmaztunk, továbbá elszámoltathatósági találkozókot, műhelyeket megadott témákból, és önsegítő csoportokat családok számára. Azoknak a férfiaknak a kezelésében, akik nemi erőszakot követtek el, a program alapját egy heti ötórás csoportterápiás foglalkozás adta, kiegészítve heti vagy kétheti rendszerességű egyéni terápiás foglalkozással. A rendszeres időközönként megrendezett elszámoltathatósági találkozókot részt vettek a bűnelkövető, a társas és munkahelyi közösségében jelentős személyek, a kezelést végző team fontos tagjai. A katolikus papok esetében, akik a terápiára jöttek, ezeken az üléseken részt vett a pap illetékes püspöke vagy a pap közvetlen felettese és más egyházi személyzet is. A pap családtagjai szintén segítséget és támogatást kaptak. A terápiás központba járó férfiak családjai számára létre hozott támogató családi csoportok havi rendszerességgel találkoztak és a családtagokból álltak, főként azokból a nőkből, akik fontos szerepet tölthettek be a páciensek életében.

Az a három orvos, akik kezdetben részt vettek a program létrehozásában, eltérő szakmai háttérrel és klinikai beállítottsággal rendelkeztek. A program igazgatója bejegyzett pszichológus volt, aki elsősorban humanisztikus-integratív megközelítésben dolgozott. A konzulens terapeuta, aki bejegyzett pszichiátriai szakápoló és pszichoanalitikus volt, a pszichoanalitikus pszichoterápia hagyományait követte. Mint konzulens terapeuta és a kezelési program

koordinátora, én szociális munkás és rendszerszemléletű terapeuta szakképesítéssel rendelkeztem, és a rendszerszemléletű és narratív terápiás megközelítéseket alkalmaztam. Ebben a környezetben kognitív viselkedésterápiás megközelítéseket (Abel és mtsai., 1984; Knapp, 1984; Marshall, Anderson és Fernandez, 2000) és a visszaesést megelőző elképzeléseket (George és Marlett, 1989; Pitchers, 1990), amelyek a szexuális bűncselekményt elkövetők sikeres kezeléséről szóló hatásvizsgálatok jó részét uralják, egy narratív keretben értelmeztük újra (Keenan, 1998).

A terápiás központ elsődleges kutatási célkitűzése az volt, hogy a szexuális bántalmazás problémájának az értelmezési keretét kiterjessze a deviancián és a pszichés sérüléseken túlmutató irányba. Főleg az elkövetők kapcsolati és személyes élményeinek a mélyebb megértésére törekedtünk. A szakirodalom áttekintését követően világossá vált számunkra, hogy a gyermekeket szexuálisan bántalmazók megítélésében az orvosi-igazságügyi szakértői-jogi álláspont az uralkodó, és főként devianciaként, bűncselekményként és pszichés diszfunkcióként kezelik. A papság köréből kikerülő bűnelkövetőket általában leginkább szexuálisan deviánsnak vagy morálisan degeneráltnak tekintették, olyanoknak, akik pszichés diszfunkcióval küzdenek. Az áldozatokkal foglalkozó szakirodalom a pszichopatológiára összpontosított, és a traumából eredő vagy a traumát kísérő tünetekre. Az áldozatokat lelkileg sérültnek tekintették (a traumából következően), és úgy tűnik, hogy néhány kivétellel kevés hangsúlyt fektettek az egyén ellenállására (Todd és Wade, 2003; Wade, 1997; White, 2000, 2004b). Az az elképzelés érdekelt bennünket, hogy a páciens tünetei vagy panaszai vajon tekinthetőek-e azon hatalmi viszonyokkal szemben tanúsított ellenállás megnyilvánulási formáinak, amelyekkel kizsákmányolták az életüket.

Sok, szexuális bűnelkövetők számára létrehozott terápiás program közepontjában az áll, hogy részletes beszámolót kapjanak a bűncselekményről, amely magában foglalja a további bántalmazás fennálló kockázatát (Eldridge és Wyre, 1998, 86. o.; Loftus és Cameron, 1993, 300. o.; Wyre, 1996). Szakmai és jogi értekezések óva intenek attól, hogy „higgyünk” az elkövetők beszámolóinak (Eldridge és Wyre, 1998, 82. o.; Wyre, 1996) a feltételezett tagadás, bagatellizálás és racionalizálás miatt, amelyek vélhetően a történeteikben rejlenek. Egy ilyen fogalmi keret alkalmazása elkerülhetetlenül elcsendesíti és háttérbe szorítja az egyes szám első személyben előadott beszámolókat. Ennek eredményeképpen a visszaélést elkövető férfiak hangja nem volt jelen a nyilvános vitában. Az elkövetők némaságát a leleplezésre adott válaszaikban a deviancia és a patológia magától értetődő bizonyítékeként értelmezték a nyilvános párbeszédben. Ez az értelmezés nem hagyott nyugodni engem. A papok köréből kikerült bántalmazókat bevonó kutatásom megkezdésekor az volt a célom, hogy létrehozzak egy teret, ahol a személyesebb és kontextushoz köthető történetek tudnak felszínre kerülni.

Ugyanakkor, ha az ember belekezd egy olyan kutatásba, amely az egyének narratíváira épül, érdemes elgondolkodni annak a lehetőségén, hogy ezeket a narratívákat a számukra elérhető társadalmi magyarázatok és a szakmai párbeszéd formálják és irányítják. Vitatható, hogy a kutatásomban részt vevő egyházi személyeket befolyásolta-e a gyerekek elleni szexuális bántalmazásról folyó társadalmi diskurzus és az a szakmai diskurzus, amelybe az beágyazódott. Az ő történeteikre tehát úgy is tekinthetünk, mint számos hasonló szemléletmód által befolyásolt történet „újraelőadására”, amelynek a narratívája a társadalom vagy terápia leírása. A páciensek vagy kliensek alkalmazásával a kutatásban tehát az a baj, hogy felmerül annak a lehetősége, hogy azt mondják el, amit a terápiában tanultak.

A modern társadalmakban a gyermekekkel végzett szexuális cselekmények törvénybe ütközőek, mivel valószínűsíthető, hogy kárt okozunk velük a gyermekekben. Mindazonáltal vannak olyan bizonyítékok, amelyek azt mutatják, hogy gyermekek nem mind sérülnek a szexuális bántalmazás során (Clancy, 2010), bár néhány esetben igen. Néhány ember életében ez egy viszonylag érdektelen esemény, vagy esetleg kihívás, amelyből erőt merített. Clancy azt állítja, hogy a gyerekkori szexuális bántalmazás túlélőit (akiket az ellenük elkövetett bántalmazás gyakran összezavar, mivel nem értik azt, ami történt és gyakran meg is rémít), nemcsak a zaklatóik teszik áldozattá, hanem akaratlanul a felkészült szakemberek is, akiknek a bántalmazó viselkedéssel kapcsolatos értelmezései gyakran sokkal nyomasztóbbak, mint az esemény maga vagy annak következményei. Itt Clancy a társadalmi párbeszédre hívja fel a figyelmet, amelybe a probléma beágyazódott. Esettanulmányokra, statisztikai és szakmai adatokra támaszkodva Clancy ellentmond annak a nézetnek, hogy az erőszak éppúgy az áldozat neurobiológiai destabilizációjához vezet, mint más traumák esetében. A legújabb társadalmi és terápiás elméletekkel összhangban Clancy azt vallja, hogy a traumaelmélet a pontatlan előrejelzéseivel és a hatástalan kezelésekkal kárt tesz az áldozatokban, és ezzel szemben azt állítja, hogy az áldozatok legtöbbször nem az élmény maga okoz sérülést, hanem az a jelentés, amelyet az átélt eseménynek tulajdonítanak, továbbá az, ahogyan az áldozatok értelmezik a történeteket, illetve az, hogy ezek az értelmezések milyen érzéseket váltanak ki bennük önmagukkal és másokkal kapcsolatban. A gyermekekkel folytatott szexuális tevékenységeket más alapon is törvénytelené lehetne tenni, mintsem pusztán azon, hogy sérülést okoz az áldozatban. Például olyan alapon, hogy sértik a közszemérmert, ami meglehetősen átformálná azt, hogy miképpen lehet beszámolni és beszélni erről a problémáról. Ez pedig hatással lenne a gyermekeket szexuálisan bántalmazók történeteire.¹ A papság köréből kikerült bántalmazókkal végzett kutatásomban, amelyben azzal próbálkoztam, hogy a fenti problémák közül néhányat ellensúlyozzak, megkülönböztettem a férfiak *magyarázatát* arról, hogy hogyan jutottak el tet-

teikhez, életük és gyerekeket bántalmazó viselkedésük *leírásától*. A narratívákban mindkettő jelen van. A magyarázataik rendszerint „sajátjuknak” érzett, társadalmi és terápiás párbeszéddek által erősen érezhetően jogi, pszichológiai és orvosi gondolkodás szűrőjén keresztül jutottak kifejezésre. Ezzel szemben a megélt élményeikről szóló beszámolókból kevesebb társadalmi és terápiás előítéleteket és felhangokat szólaltattak meg. Hasonló megfigyelésekről más „világi” történelmi kutatás is beszámol (Shaw, 2002, 289. o.). De Swaan (1990, 100–101. o.) megfigyelte, hogy a laikusok annak a meghatározott szakmának az alapvető elképzelései mentén értelmezik újra helyzetüket, amellyel közvetlen kapcsolatban állnak. Ez azt a tényt tükrözi, hogy – bármely témáról legyen szó – a probléma megragadásában általában a szakmai racionalitás az uralkodó (Shaw, 2002, 293. o.). A szexuális bűncselekmények esetében az orvosi-jogi és a patológia irányából közelítő lélektani párbeszéddek érvényesülnek. Ez a könyv tehát egy olyan kutatási folyamat eredménye, amely egy terápiás központban kezdődött. Jóllehet a papság köréből kikerült bántalmazókkal kapcsolatos kutatás még sokáig folytatódott, azon túl is, hogy kezelésük és börtönbüntetésük letelt és/vagy ismét megtalálták a helyüket a meglehetősen nyugtalan tünő életükben. Ugyanakkor ez egy olyan könyv, amely a Katolikus Egyházon belüli nemi erőszak intézményes aspektusaival és az egyházi hierarchiának a problémára adott reakcióval is foglalkozik.

AZ ÁLLÁSFOGLALÁSOM KIALAKÍTÁSA

Amikor a kiskorúakkal szemben elkövetett szexuális bántalmazással foglalkozunk, egy olyan témában mélyülünk el, amitől a legtöbb felnőtt úgyszólván irtózik, és a téma megírása közben számos dolog aggasztott. Kinek az igazsága számít és kinek az állítását lehet véglegesnek tekinteni? Kinek a történetét részesítjük előnyben és kiét mellőzük? Létre lehet hozni egy olyan teret, ahol mindenkinek a hangját befogadjuk és tiszteletben tartjuk, és ahonnan senki nincs kizárva? Milyen álláspontot vagy megfigyelő pozíciót vegyen fel az író, amikor elkövetett bűncselekményekről van szó? Mi legyen a „mi” és az „ők” megkülönböztetésekkel? Vajon az erőszaktevőket is tekintsük az emberiséghez tartozónak, vagy száműzni kell őket az erőszakos viselkedésükkel együtt? Elmondhatják az erőszaktevők a történeteiket vagy csak a klinikai és jogi szakvéleményeket, a bírósági ítéletet és ítéletkiadványt szabad-e meghallgatni? Bár mindig tisztában voltam a kiskorú áldozatok kiszolgáltatottságával a szexuális bántalmazás helyzeteiben, mindig is gondolkoztam az áldozattá válás és elkövetővé válás más dimenzióin, és azon, hogy ki definiálja és definiálja újra ezeket a megkülönböztetéseket. Miközben azokat a különbségeket vizsgáltam, amelyek ezek mértékére, a különböző helyzetekre és kontextusok-

ra vonatkoznak, eltűnődtem azon, hogy vajon mind voltunk-e már áldozatok bizonyos összefüggésekben, és betöltöttük-e a támadó szerepét másokban. Továbbá, voltak-e olyan helyzetek, amelyekben szemlélők voltunk, különösen a szexuális erőszakkal kapcsolatos helyzetekben? Miközben a kiskorúak sérelmére elkövetett bántalmazással járó egyéni erőszakon gondolkodtam, eközben a társadalmi szinten zajló erőszakon is elmerengtem, és azon, hogy ezt a kérdést milyen gyakran figyelmen kívül hagyják. Az is foglalkoztatott, hogy vajon az erőszakra és tartós traumára adott válaszaink átalakíthatók-e együttérző szemtanúsággá, ami segítene a fájdalommal járó élmények kezelésében és az ezekből való felgyógyulásban (Weingarten, 2003, 7. o.).

Mindig nagy kihívás egy másik ember helyébe képzelni magunkat. Olyan férfiakéba, akik gyerekeket bántalmaztak szexuálisan, még nehezebb. Nem kevésbé nehéz olyan püspökökébe, akik rejtegették a gyermekek elcsábítását. Ez azért ilyen nehéz, mert nem könnyű beismernünk vagy elfogadnunk azt az emberi természetben rejlő lehetőséget, hogy másoknak fájdalmat tudunk okozni, és mérlegelni a lehetőséget, hogy akár mi is lehetnénk az „ő” helyükben. A gyermekeket bántalmazó emberek „másságával” való azonosulás során megélt pszichés fenyegetettség, ami minden esetben kihívást jelent, még inkább nehéz, amikor olyan globális mértékű problémáról van szó, ami azokat a kivételes embereket érinti, akik a szent bizalom legszentebbikét törték meg. A bűntudattal, szégyennel, vádaskodással, fájdalommal, a haraggal és kizártsággal kapcsolatos diskurzusok mindig jelen vannak ebben a konstellációban. Sok embert közvetlenül és személyesen érintett a gyermekek elleni szexuális bántalmazás, elsősorban a közvetlen áldozatokat, de azt is tudjuk, hogy a bántalmazás hatása továbbterjed a közvetlen és beazonosítható áldozatokon – családjukra, a támadók családjára, munkatársaikra és barátaikra, a támadókra magukra. Ezen túl az egyházi vezetőkre és azokra is, akik velük dolgoznak. Mindazonáltal a nyilvános párbeszéd részét képezik azok a társadalmi és pszichológiai folyamatok, amelyek szükségesek az ilyenfajta szélsőséges érzelmek és életutak megéléséhez, továbbá azok a történetek is, amelyek ezek háttéréül szolgálnak. Úgyszólván semmilyen nyilvános fórum nem foglalkozik az ilyen nyilvános/személyes traumát átélt áldozatok, valamint a nyilvánosan megalázott és rágalmazott támadók lelki folyamataival, és az ő családjuk és szeretteik fájdalmával. Kevés szó esik arról is, hogy milyen nehéz lehet az idősebb és gyakran gyengélkedő püspökök számára napi rendszerességgel a nyilvános harag középpontjában állni. A vita általában olyan jellemző témákra korlátozódik, mint deviancia, patológia, a támadó részéről elkövetett ártulás, az áldozat és hozzátartozóik által elszenvedett trauma és károsodás, és a bántalmazás egyházi vezetők részéről való „takargatása”. Bármennyire is érthetőnek tűnik ez egy szinten, mégis pszichoszociális űrt hagy maga után.

A sokk, amit a kiskorúak és kamaszok ellen elkövetett bántalmazások leleplezésének eredményeként tapasztalunk, szintén nem vezet sehova. Semmilyen adekvát nyelvezet nem veszi számításba az együtt érző szemtanút, minden gyógyító nyelvezetet elhomályosít a szemrehányás nyelve. Ez tehát az az általános kontextus, amelyben elkezdtem megírni ezt a könyvet, és amelyben ki kellett alakítanom az állásfoglalásomat, hogy a könyvet megírhassam. Szerettem volna minden történetet elfogadni, és egyetlen beszélőt sem akartam elnémítani. Amikor azonban állást kellett foglalni, tudtam, hogy hol állok. Régen megtaláltam ezt a helyet, miközben a trauma és erőszak áldozataival és az elkövetőivel foglalkoztam, miközben a tanújukként jártam-keltem, beszéltem és ültem velük egy helyiségben. Az összes emberi lény mellett állok, akik megpróbálják megtalálni az egyetlen és legjobb utat az életükben, miközben radikálisan állást foglalnak a kegyetlenség, az erőszak, az igazságtalanság, az intézményes és személyes szinten megjelenő álszentség számos formája ellen.

Amikor megkezdtem a kutatást ehhez a könyvhöz, különösen nagy kihívást jelentett annak az összetettsége, hogy egyszerre vagyok külső és belső megfigyelő. Mivel terápiás kapcsolatban álltam nemi erőszak áldozataival és elkövetőivel, valamint a papsággal általában, az életüket szerettem volna kutatni, és közelebb akartam kerülni ahhoz a gondolkodásmóddhoz, ami az egyházi vezetőket afelé hajtotta, ahogyan viselkedtek. Tudom, hogy néhányan kritikusak lesznek vagy elutasítják a munkámat, mert esetleg úgy látják, hogy túl közel állok az áldozatokhoz vagy a bántalmazókhöz, vagy akár az Ír Katolikus Egyház „belső világához”, mivel elnököltem néhány püspöki konferencia gyermekek ellen elkövetett nemi erőszakról szóló ülését, és dolgoztam független tanácsadó testületekben néhány egyházi rend felkérésére. Egyesek számára az a tény, hogy soha nem voltam pap vagy egyházi ember vagy szexuális bántalmazás áldozata (vagy férfi, ha már itt tartunk), azt jelentheti, hogy soha nem tudom teljesen megérteni a szempontjaikat. Ugyanakkor tudom, hogy mások számára a lehetőségem arra, hogy közvetlen kapcsolatba tudtam kerülni az áldozatokkal és a papság köréből kikerült elkövetőkkel, valamint azzal a rendszerrel, amellyel kapcsolatban állnak, elegendő indokot biztosít ahhoz, hogy komolyan vegyék a munkámat. Mindenesetre figyelembe kellett vennem a kihívásokat, amelyek a belső és külső megfigyelői szereppel együtt jártak, és ebben a kollégáim segítségére támaszkodtam, akik a „kritikus barátok” szerepkörének felvételével segítettek abban, hogy egy megfelelő módszertant kidolgozzam. A papság köréből kikerült elkövetőkkel folytatott első kutatás esetében a megalapozott elmélet (Grounded Theory) módszertanát alkalmaztam, amelynek során a résztvevőket többször megkérdeztük és újrakérdeztük a kutatás során, amíg a végső értelmezés ki nem alakult. Azért került a választás erre a megközelítésre, hogy minél közelebb tudjak kerülni azokhoz a férfiakhoz, akik közvetíteni szeretnék volna a perspektívájukat, és

minél pontosabban átadni a történetüket. Fenntartom, hogy a bevezetőmnek az a legfőbb célja, hogy képviseljem, hogy a könyvem végleges változata megfelel a tudományos elvárás szabályainak, ugyanakkor képviselni tudja azt az érzékeny megközelítést, amit ez a téma igényel.

AZ „ELKÖVETŐ” ÉS AZ „ÁLDOZAT” TOTALIZÁLÁSA

Amellett, hogy betölti azt a fontos funkciót, hogy a jogi eljárások nyelvezetét szolgáltatja és kihangsúlyozza a szexuálisan bántalmazó és erőszakos viselkedés büntetőjogi aspektusait, amelyek ez idáig javarészt ismeretlenek voltak, az elkövető és az áldozat nyelve valójában korlátoz minket abban a próbálkozásunkban, hogy megértsük ezt az összetett problémát és megtaláljuk az előrevezető utat. Meddig tekinthető valaki elkövetőnek? 1, 10 vagy 40 évig a bűncselekményt követően? Mikortól nem kezelnek valakit áldozatként? Vagy ez egy olyan megjelölés, ami örökké elkísér egy embert az egész életén át? Ha felruháznak valakit ezekkel a megjelölésekkel, az meddig személyes és mikortól nyilvános folyamat?

Úgy tűnik, hogy a modern tömegkultúra elfogadja, hogy igazságtalan megszorításokat szabunk ki olyan egyénekre, akik bántalmazást szenvedtek el azzal, hogy az identitásukat az áldozat szerepében totalizálják. Persze az áldozatok felől érkező felszólításra a társadalom elfogad néhány más megjelölést is, mint például „túlélő” vagy „felépülő”. Ugyanakkor ezek a címkék nem mindig képesek pontos leírást adni az élet gazdagságáról és összetettségéről, illetve azokról a készségekről és tudásról, amelyről a szexuális bántalmazást gyermekkorban elszenvedők gyakran tanúbizonyságot tesznek. A nyilvánosság előtt mi mindannyian túl gyakran összpontosítunk a trauma negatív hatásaira. Ez persze nagyon fontos és időről időre fel kell hívni rá a figyelmet. Ugyanakkor általában mégis anélkül tesszük, hogy megfontolnánk az egyén traumára adott „válaszának” jelentőségét, illetve hogy az mit mutat meg az erőszakot túlélők bölcsességéből és bátorságából. A traumával foglalkozó szakirodalomból tudjuk, hogy ahol egy történetben megjelenik az elnyomás, ott egy párhuzamos történetben az ellenállás is meg fog jelenni, és ezekben a rövid, talán átlagos vagy elhanyagolható ellenállás-történetekben láthatóvá válik akár a legkisebb gyermek bátorsága és „hatóereje” is, aki a legügyesebb módon küzdött meg a támadójával (Wade, 1997; White, 2000, 2004b). Azzal, hogy nem összpontosítunk a traumára adott emberi reakciókra és azokra a hatalmas lépésekre, amelyeket az emberek, a gyermekeket is beleértve, megtesznek annak érdekében, hogy megelőzzék a bántalmazást és ellenálljanak az utóhatásainak, az emberi lélekben rejlő hatalmas tartalékokat hagyjuk figyelmen kívül, vagy zárjuk ki a munkából. Régóta van nagy hatással rám az